

Tilburg University

Review of the book *Ultiem geluk*

Sarot, M.

Published in:
Nederlands Theologisch Tijdschrift

Publication date:
2008

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Sarot, M. (2008). Review of the book *Ultiem geluk: Een nieuwe kijk op Jezus, de verzoening en de Drie-eenheid*, V. Brümmer, 2005, 9043510238. *Nederlands Theologisch Tijdschrift*, 62(2), 168-169.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Preprint

Vincent Brümmer, *Ultiem geluk: Een nieuwe kijk op Jezus, verzoening en Drie-eenheid*, Kampen: Kok, 2005; €17,90, 221 pp., ISBN 9043510238.

Dit boek is de rijpe vrucht van meer dan veertig jaar onderwijs en onderzoek op het snijvlak van theologie en filosofie. Het is toegankelijk geschreven en vereist niet veel achtergrondkennis, maar krijgt wel veel meer reliëf wanneer men enigszins op de hoogte is van de denkweg van de auteur. Na zijn benoeming tot hoogleraar godsdienstwijsbegeerte in Utrecht werkte Brümmer aanvankelijk vooral aan de ontwikkeling van een wijsgerige methode die in de systematische theologie kon worden toegepast. Zijn invalshoek was die van de Angelsaksisch-analytische wijsbegeerte, waarbij later invloeden van de continentale hermeneutiek kwamen (zie de vier drukken van *Wijsgerige Begripsanalyse*, 1975–1995). Vervolgens ging B. zelf deze methode toepassen in de wijsgerige Godsleer. Inhoudelijk werd hij beïnvloed door J. Lucas, van wie hij leerde dat wij over Gods eigenschappen niet moeten denken vanuit een Aristotelische substantie-attributen logica, maar vanuit een relationele logica. Van hieruit schreef hij achtereenvolgens *Wat doen wij als wij bidden?*, *Over een persoonlijke God gesproken* en *Liefde van God en mens*. In deze studies voltrekt hij een relationele wending in de Godsleer die school maakte in Nederland en internationale aandacht trok. Doordat voor Brümmer de monogame liefdesrelatie het 'sleutelmodel' is in termen waarvan wij de relatie van God en mens moeten begrijpen, wordt deze relatie vooral gezien als een relatie tussen twee individuen: de individuele mens en de ene God. Wat de menselijke partij in deze relatie betreft, gaat het bij B. primair om de individuele gelovige en niet om de gelovige gemeenschap. En wat de Goddelijke partij betreft, beklemtoont B. vooral dat God een persoon is. Dit heeft tot een aantal kritische vragen aan B. geleid: hoe verhoudt de gedachte van God als één persoon zich tot de gedachte van God als drie personen in een wezen (Drie-eenheid)? En als wij met B. verzoening vooral opvatten als het herstel van de geschonden liefdesrelatie van God en mens, waarbij de mens berouw betoont en God de mens vergeeft en de prijs van die vergeving betaalt, wat kan dan nog de rol van Jezus in de verzoening zijn? Aan het kruis wordt ons dan de prijs geopenbaard die God bereid is voor de verzoening te betalen, maar het kruis kan niet langer constitutief zijn voor de verzoening. En tenslotte wat de christologie betreft: blijft er zo nog ruimte over voor de Goddelijkheid van Jezus? In dit boek gaat B. op deze vragen in vanuit het perspectief van de dialoog met de grote monotheïstische godsdiensten: islam en jodendom. Voor die dialoog biedt een leer van de Drie-eenheid die de eenheid meer beklemtoont dan de drieheid duidelijke voordelen, net als een christologie die de Goddelijkheid van Jezus niet te zwaar aanzet. Hoewel B. de rol van Jezus in de verzoening inderdaad ziet als 'de openbaring van de prijs die God voor de vergeving moet betalen,' ziet hij deze openbaring wel als 'een noodzakelijke voorwaarde voor onze verlossing' (157) en in die zin als heilsnoodzakelijk, maar alleen voor christenen, niet voor joden en moslims (212). De Goddelijkheid van Jezus moeten wij niet ontologisch opvatten (dat is een Platoonse aberratie!), maar functioneel: God handelt in Jezus (150–156). Wat de Triniteit betreft stelt Brümmer God voor als 'een enkele individuele persoon' (200), een enkele onafhankelijke en autonome persoonlijke actor (201) met 'drie grondvormen van handelen' (196): scheppen, openbaren en inspireren. Dit boek biedt een creatieve uitwerking van enkele belangrijke aspecten van Brümmer's denken in een nieuw kader: dat van de interreligieuze dialoog. Het bevestigt zijn status als een van de creatiefste Nederlandse systematici. Meer dan ooit dringt zich echter de vraag aan mij op, of hier niet het liberale beeld van de mens als een vrij, ondernemend en autonoom individu tot een sjabloon voor de theologie wordt gemaakt, dat niet alleen de mens, maar ook God en diens relatie met de mens normeert.

Marcel Sarot